

V. SENKAPIAI

40 pav. Senkapiiai:

Fig. 40. Ancient cemeteries:

1 – Bernotai (žr. II), 2 – Gansonys, 3 – Karmėlava, 4 – Lalėnai, 5 – Vaitkūnai, 6 – Tuskulėnai (Vilnius).

GANSONIŲ (GUVELIŲ, MIŠKINIŠKIŲ) SENKAPIS*

Bronius DAKANIS, Zenonas BAUBONIS

Į vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašą įrašytas Miškiniškių senkapis, vad. Pinčiukų kalnu (AV 232; Kaišiadorių r., Žaslių sen.).

VAK išraše iš Lietuvos žemės vardyno anketos, surašytos 1935 m. lapkričio mėnesį Eiriogalos pradinės mokyklos mokytojo Juozo Gudelio, Miškiniškių vienkiemyje nurodomas į P nuo sodybos esantis ariamas Pinčiukų kalnas, kuriame „randa žmonės kaulų ir senovinių ginklų“. Be to, pasakojama, kad „prancūzų ginklai jame paslėpti“ ir kad „seniau ant to kalno kariavo pinčiukai – maži žmogeliai“.

1977 m. kalną žvalgė MMT ir RŽPI (vad. Mykolas Černiauskas), priskirdama jį Gansonų kaimui. Ekspedicijos ataskaitoje kalnas laikomas Miškiniškių, Gansonų senkapiu ir nurodoma, kad jį kasinėjant buvo randama daug kaulų, o lankymo metu kalno paviršiuje buvo aptikta žmonių pavienių kaulų fragmentų.

1983 m. senkapis MMT ir VISCHAGI kompleksinės ekspedicijos įvardytas Miškiniškių (Guvelių) vardu, nustatyta jo teritorija, atribota laikiniais riboženkliais ir kartografuota, o 1993 m. KPC patikslino senkapių teritoriją ir juos pavadino Gansonų (Miškiniškių) vardu.

Archeologas Vytautas Daugudis spėjama Miškiniškių senkapį paminėjo tarp kitų Paparčių ir Žaslių apylinkių objektų – Baruolių, Laukagalio, Krasnosiolkos bei Lalėnų ir priskyrė juos senkapiams arba plokštiniams kapinynams.

Be to, 1935 m. Lietuvos žemės vardyne nurodomi kalneliai, vad. Šlajais (apie 2 ha dydžio, į R nuo kaimo), kur „pirmiau rasdavo senovinių ginklų, ir dabar yra žymių, kad buvę sklepai išmūryti iš akmenų“. Taigi Gansonys galėjo būti ir pilkapynas. Nors VAK anketoje, sudarytoje tais pačiais metais, rašoma, jog Gansonų („Gonsonių“) k., Antano Stankevičiaus sklype, esą trys kalneliai, bet jų Šlajais nevadina. Taip vadina visą slėnį, kuriame tie kalneliai yra. Apklausti vietiniai gyventojai nieko nežiną ir neatmena, kad „kas nors ką pasakotų ar rastų“. „Ganusovičiai“ – dabartiniai Gansonys paminėti jau 1567 m., 1795 m. bajorkaimyje buvo 7 sodybos ir 39 gyventojai.

Vadovaudamasis archeologinių vietų tyrimų, inventorizavimo ir apskaitos dokumentų rengimo programomis, KPC 2002 m. vykdė Gansonų spėjamo senkapio žvalgymą ir žvalgomuosius tyrimus (tyrimų vadovas – Zenonas Baubonis).

Gansonų spėjamas senkapis yra apylinkėje dominuojančioje kalvoje, kuri ŠR–PV kryptimi – apie 60 m ilgio, 50 m pločio ir apie 5 m aukščio. Jos Š ir PR šlaitai leidžiasi į daubas, už kurių yra aukštesnių laukų, esančių į R nuo kalvos, kyšulių. V šlaitas leidžiasi į žemus laukus – buvusias pelkes. Kalvos viršus išgaubtas, apie 15 m ilgio ir 6 m pločio. Jo viduryje, matyt, kasant molį, iškasta 7 m ilgio ir 6,5 m pločio duobė, kuri dabar yra apie 0,5 m gylio, kalvos ŠR 8 m ilgio galas beveik

* – 2002 m. tyrinėjimai.

nukastas. Kalva, išskyrus P pakraštį, apaugusi tankiu lapuočių medelių ir krūmų sąžalynu. Šiuo metu gretimo Gurelių vienkiemio gyventojas kalvą vadina Pimpio kalnu.

Neaptikus archeologinių radinių, spėjamo senkapio teritoriją žvalgant metalo detektoriumi, kalvos viršuje tarp seniai iškastos duobės ir V PV šlaito iširta perkasa, kuri Š–P kryptimi buvo 5 m ilgio, iki 2,8 m pločio (per 11 m² ploto).

Tiriamo ploto viršutinį 18–30 cm storio sluoksnį sudarė velėna – miškožemis (15 cm storumo) ir molinga žemė. Giliau po juo ėjo rudas, labai kietas molis. Perkasos PR dalyje po moliu, 80–90 cm gylyje, buvo kalkingo smėlio ir molio, o ŠV kampe, 35–60 cm gylyje – kalkingo molio sluoksniai.

Perkasose, PV kampe, po velėnos ir molingos žemės sluoksniu, 18 cm gylyje, aptiktas žiesto puodo dugno ir šonų šukių lizdas, kurių dauguma sudarė vieną didelę dalies dugno ir šonų šukę.

Tiriamo ploto Š pusėje, rudo molio sluoksnyje, aptikti trys kapai, kuriuose mirusieji palaidoti lygiagrečiai eilėje V kryptimi. Kapų duobės molyje neišsiskyrė.

Kape 1 mirusysis palaidotas galva į V (248°), 68–103 cm gylyje. Jis gulėjo ant nugaros, beveik tiesiai šalia juosmens padėtomis rankomis (kairė ranka prispausta prie juosmens, dešinė daugiau atmesta į šoną), ties keliais suglaustomis kojomis, galva ant kairiojo šono, veido sritimi pasvirusia į priekį, prie peties. Griaučių ilgis nuo pasvirusios kaukolės viršaus iki blauzdikaulių galų prie pėdos kaulų – 138 cm. Galvos srityje, ties pėdomis ir šalia dešinėsios plaštakos rastos 7 viny, pleištas ir nulūžęs vinies smaigalys, rodomas, kad mirusysis buvo palaidotas karste (kitų karsto pėdsakų neaptikta). Tarp mirusiojo dešinėsios rankos pirštų kaulų, šalia šlaunikau-

lio, gulėjo moneta – Žygimanto II Senojo pusgrašis ir organikos – vilnos (?) gabalėlis. Moneta, matyt, buvo įdėta mirusiajam į sauja. Antropologiniais tyrimais nustatyta, kad kape palaidota 40–45 m. moteris be skeleto patologijos žymių.

Kape 2 aptiktas mirusysis gulėjo 40 cm į P PR nuo palaidotos kape 1, tik buvo kiek toliau – maždaug 28 cm į R (kaukolė). Mirusysis palaidotas galva į V (258°), 66–110 cm gylyje, gulėjo ant nugaros, jo rankos buvo ištiesios ir priglaustos prie šonų, tik kairioji stačiai sulenкта per alkūnę ir padėta krūtinės ir pilvo srityje. Galva gulėjo ant dešinėsios pusės, pasvirusi į priekį. Griaučių ilgis – 155 cm. Šalia griaučių, galvos ir kojų pėdų srityse, rastos 4 viny ir pleištas, išsidėstę buvusio karsto kampuose. Dar viena viny rasta kiek toliau nuo mirusiojo dešiniojo šono – ji galėjo priklausyti toje vietoje aptiktam suardytam vaiko kapui. Peties ir galvos srityje rastas geležinis peilis, gulėjęs smaigaliu kojų link, lygiagrečiai su rankos kaulais. Į V nuo galvos, virš pakaušio, gulėjo geležinė sagtelė ir ta pačia kryptimi nuo kairiojo peties, šalia kaklo kauliukų, ant karsto dugno užsikonservavusių liekanų – 3 monetos. Viena moneta (Gustavo II Adolfo šilingas) buvo prie pat peties kaulų, o kiek toliau, už 10 cm į V, dar dvi sulipusios monetos (Žigmanto III Vazos dvidenariai). Nustatyta, kad mirusysis – 45–50 m. vyras, kurio buvo suaugusi dešinės kaktos pusės ties kaktos gumburu kirstinė žaizda bei sugijęs kairiojo alkūnkaulio „gynimosi“ lūžimas.

Kape 3 mirusysis gulėjo už 50 cm į P–PR nuo mirusiojo kape 2 ir buvo irgi kiek toliau – už 34 cm (kaukolė) į R. Mirusysis palaidotas galva į V (254°), 70–106 cm gylyje, jo rankos buvo ištiesios ir prigludusios prie šonu, kojos per kelius suglaustos, o galva kiek pasvirusi į kairę. Griaučių ilgis 155 cm. Abipus

kaukolės ties pakaušiu, kaukolės apačios lygyje, gulėjo po monetą, o ties dešiniu juo pečiu, irgi tame pačiame lygyje – dar viena moneta (du Gustavo II Adolfo ir vienas Zigmanto III Vazos šilingai). Prie monetų buvo smulkių organikos trupinėlių – vilnonių siūlų (?) fragmentų. Sprendžiant iš prie šonų priglaustų rankų ir suglaustų kojų, mirusysis galėjo būti palaidotas karste, kurio liekanų neišliko.

Perkasoje, 70 cm gylyje, ties kapo 2 mirusiojo dešiniu juo žastikauliu, kiek aukščiau jo, aptiktos suardyto vaiko kapo liekanos – kaukolės kaulų fragmentai ir šlaunikaulis. Šalia jų gulėjo 4 karsto vinys, todėl vaikas galėjo būti palaidotas karstelyje. Antropologiniais tyrimais nustatyta, kad tai iki 2 m. amžiaus kūdikis.

Įvairiose perkastos vietose paviršiniame žemės, maišytos su moliu, sluoksnyje rasta 15

pavienių vinių, į sluoksnį, be abejo, patekusių iš šalia esančios duobės kasant molį. Gansonų senkapyje aptikti kapai datuojami XVI a. antrąja puse–XVII a. pirmąja puse. Senkapį, vadinamą Pinčių kalnu, Pimpio kalnu ir esantį už 1,4 km į ŠR nuo Paparčių–Žibaičių kelio bei 0,1 km į R nuo Eiriogalos–Žibaičių kelio, reikia įrašyti į Registro archeologinių vietų sąrašą.

GANSONYS (GUVELIAI, MIŠKINIŠKIAI) CEMETERY

In 2002 KPC investigated the supposed Gansonys cemetery (Kaišiadorys district). During the investigations 2 graves were uncovered – of two adults and one child. Coins, a knife and coffin tacks were collected there. The cemetery is datable from the 2nd half of the 16th – beginning of the 17th centuries.

LALĖNŲ SENOSIOS KAPINĖS*

Bronius DAKANIS, Zenonas BAUBONIS

Į vietinės reikšmės Archeologijos paminklų sąrašą buvo įrašytas Lalėnų senkapis, vad. Prancūzkapiai (Paparčių sen., Kaišiadorių r.). Į sąrašą jis įrašytas, be abejo, vadovaujantis archyvine medžiaga – VAK 1935 m. anketa, kurioje Lalėnų k. („Lelėnų“, bet anketos scheme – „Lalėnai“) nurodomos prancūzų kapinės, kurių savininkai – Jonas Rozauskas, Stasys Mekas ir Jonas Stanevičius. Anketoje rašoma, kad jose nuo senų laikų imamas žvyras, o „imant žvyrą randama daug žmonių kaulų“, be to, „randama ir monetų“, nurodoma, kad „karsto“ lentų nėra, taip pat nėra ir ginklų. Tos pačios komisijos užpildytame žinių iš Lietuvos žemės vardyno lape surašyti Padvarių pradžios mokyklos Elžbietos

Marčiulionytės 1935 m. surinkti duomenys, jog Lalėnų prancūzų kapinės vadinamos Kapinėmis (Mogilniku). Jose „iškasdavo ginklų ir kaulų“, kapines „žmonės dar vadina Prancūzkapiais“. Užrašytas ir pasakojimas, kad „per karą žuvo daug prancūzų ir jie ten yra palaidoti“. 1977 m. Prancūzkapius žvalgė MMT ir RŽPI ekspedicija. Ekspedicijos ataskaitoje nurodoma, kad kalvos papėdėse iškasinėti bulviarūsiai, kuriuos kasant randama žmonių kaulų, o 1983 m. MMT kompleksinė archeologinė ekspedicija Prancūzkapiams nustatė senkapių teritoriją, ją pažymėjo laikiniais riboženkliais ir kartografavo, o 1993 m. – saugomo gamtinio landšafto ir reguliuojamo užstatymo zoną.

* – 2002 m. tyrinėjimai.